

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबाद.
छत्रपती शिवाजी महाराज अध्यासन केंद्र

नेक समिती तर्फे बी⁺ दर्जा प्राप्त

संदर्भ क्र./ csmssc/२०१०-/ १७१

दि. १५/०५/२०१०

२००९-१० वर्षाचा शैक्षणिक प्रगतीचा अहवाल

प्रति,
मा.संचालक,
महाविद्यालये व विद्यापीठ
विकास मंडळ,
डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर
मराठवाडा विद्यापीठ,
औरंगाबाद.

डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठांतर्गत छत्रपती शिवाजी महाराज अध्यासन केंद्रातर्फे सन २००९-२०१० या शैक्षणिक वर्षात विविध कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात आले. हे कार्यक्रम आयोजन करण्यामागे शिवाजी महाराज व एकंदरीतच मराठा इतिहासाच्या बाबतीत नवनवीन संशोधन करणे व नवे संशोधन समोर आणणे हा उद्देश आहे.

छत्रपती शिवाजी महाराज अध्यासन केंद्राच्या वतीने या शैक्षणिक वर्षामध्ये “*Geographic Details of Empire of Chh. Shivaji Maharaj*” हा संशोधन प्रकल्प सुरु करण्यात आला. २०१०-११ मध्ये सदर प्रकल्प चालु आहे. या संशोधन प्रकल्पासाठी श्री.डक कामाजी रामजी या विद्यार्थ्याची संशोधक सहाय्यक म्हणून नेमणूक करण्यात आली आहे. या संशोधन प्रकल्पावर काम करत असताना पुणे येथील भारत इतिहास संशोधन मंडळाला भेट देण्यात आली. संशोधक प्रकल्पासाठी लागणा-या काही ग्रंथाची खरेदी देखील करण्यात आली. तसेच या शैक्षणिक वर्षामध्ये विविध ज्ञानविस्तार, रामदास व रामदासी साहित्य, निबंधमाला व इतर काही दुर्मिळ पुस्तकाची छत्रपती शिवाजी महाराज यांच्या संदर्भाने जे काही लिखाण झाले होते अशा लेखांचे छायाचित्र काढून ते एकत्र डी.व्ही.डी. मध्ये संग्रहीत करण्यात आले.

दिनांक १९/०२/२०१० छत्रपती शिवाजी महाराज यांच्या जयंती निमित्त डॉ. टी.एस. पाटील यांचे “धर्म निरपेक्ष व लोककल्याणकारी राजा शिवछत्रपती “या विषयावर व्याख्यान आयोजित करण्यात आले होते. या विषयावर बोलताना शिवरायांच्या विचारातून प्रेरणा घेतल्यास “भारत महासत्ता होण्यास वेळ

लागणार नाही". असे प्रतिपादन डॉ. टी.एस. पाटील यांने केले. पुढे बोलताना डॉ. पाटील म्हणाले की, समाजातील सर्वच जातींना अन्याय अत्याचाराच्या विरोधात संघर्ष उभा करण्याचे मनोरथ देणारा छत्रपती शिवाजी राजा पहिला धर्मनिरपेक्ष कल्याणकारी राजा होता.सर्वसामान्य माणुस उभा केला पाहिजे,हे शिवरायांच्या लक्षात आले.म्हणून त्यांनी सह्याद्रीच्या कडेकपा-यातील पोरं जमा केली. या कार्यक्रमाचे अध्यक्षस्थान मा.कुलगुरु डॉ.नागनाथ कोत्तापल्ले यांनी भूषविले. कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक छत्रपती शिवाजी महाराज अध्यासन केंद्राचे संचालक डॉ.नीरज साळुंखे यांनी केले. हा कार्यक्रम संपल्यानंतर दोन दिवसीय राष्ट्रीय परिषदेचे आयोजन करण्यात आले होते. या राष्ट्रीय परिषदेचे उद्घाटन दुपारी २ वाजता शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापुर येथील हिंदी विषयाचे निवृत्त प्राध्यापक व शिवइतिहास तज्ज्ञ डॉ. वसंतराव मोरे यांच्या हस्ते झाले प्रमुख पाहुणे डॉ.दीपक मुळे (मा.कुलसचिव)उपस्थित होते व कार्यक्रमाचे अध्यक्षस्थान डॉ कल्याण लघाणे (व्यवस्थापन परिषद सदस्य)यांनी भूषविले. कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक डॉ.नीरज साळुंखे यांनी तर सुत्र संचलन श्री.विकास कुमार यांनी केले.

कार्यक्रमाच्या उद्घाटन प्रसंगी मनोगत व्यक्त करतांना डॉ.वसंतराव मोरे म्हणाले की,छत्रपती शिवाजी महाराजांचा इतिहास दैदीप्यमान व क्रांतीकारी आहे.सतराव्या शतकात हा लोककल्याणकारी राजा सर्वच क्षेत्रात पारंगत होता.युध्दनीती व अद्यावत शस्त्राची निर्मिती करुन त्यांनी सर्वसामान्यासाठी राज्य चालवले. शिवरायांची अखंड हिंदवी स्वराज्यांची संकल्पना आपण अमलात आणली पाहिजे.छत्रपती शिवरायांनी अन्याय अत्याचार करणा-याची राजवट उलथून ठाकित हिंदवी स्वराज्यांची स्थापना केली.विविध संस्थाने व राज्यांत वाटल्या गेलेल्या देशात अखंड भारताची संकल्पनाही शिवरायांनी रुजविली असे प्रतिपादन इतिहासाचे गाढे अभ्यासक वसंतराव मोरे यांनी केले उद्घाटन कार्यक्रमानंतर दुपारी ४ वाजता पहिल्या सत्राला सुरुवात झाली .या पहिल्या सत्राचा विषय "छत्रपती शिवाजी महाराज व सतरावे शतक" होता. या सत्राच्या अध्यक्षता पुष्पा गायकवाड होत्या. या सत्रात डॉ. सदाशिव शिवदे यांनी 'शिवचरित्राच्या एका नव्या साधन ग्रंथाचा शोध-प्रतापदुर्गामाहात्म्य'या शोधनिबंधाचे वाचन केले. डॉ. उमेश कदम, श्री. किरण जाधव, यांनी शोध निबंध वाचन केले.

दिनांक २०-०२-२०१० रोजी दुसरे सत्र डॉ.सदाशिव शिवदे यांच्या अध्यक्षतेखाली सुरु झाले.सतराव्या 'शतकातील शस्त्रास्त्र यांचे एकत्रीकरण' "(ARMS IN MEDIEVAL INDIA)" या विषयावर डॉ.गिरिश जाधव यांनी आपला विशेष शोध निबंध वाचला.त्यानी सुरुवातीला शस्त्रास्त्र यांची माहीती दिली व नंतर ते कसे वापरत होते,तलवारी पकडण्याच्या वेगवेगळ्या पध्दती याचे प्रात्यक्षिक करुन दाखविले उपस्थित सभागृहातील इतिहास प्रेमी प्रेक्षकांनी टाळ्या वाजवून त्यांना प्रतिसाद दिला.

तिसरे सत्र 'छत्रपती शिवाजी महाराज आणि राजकीय संबध'या विषयावर होते या सत्राचे अध्यक्ष डॉ.राजेंद्र भामरे हे होते.डॉ.इमारतवाले यांनी "The Maratha Nobility&Bijapur" या विषयावर आपला शोध निबंध सादर केला.डॉ.आर.एच.किल्लेदार यांनी "Prominent Historians of Bijapur Court" या विषयावर आपला पेपर वाचला. डॉ.झेड. ए. पठाण यांनी " शिवाजी राजे व सिददी संबध " हा शोध निबंध वाचला. श्री.प्रभाकर गद्रे यांनी 'निंबाळकर आणि त्याचे वंशज' हा शोध निबंध वाचला. श्री.डक कामाजी यांनी "शाहाजी महाराजांनी केलेला स्वातंत्र्याचा पहिला प्रयत्न" या विषयावर आपला शोध निबंध वाचला.श्री.संतोष देवराय यांनी स्फूर्तीचा झरा:छ.शिवाजी महाराज हा लेख वाचला.

चौथे सत्र 'सतराव्या शतकातील अर्थव्यवस्था'असे होते.या सत्राचे अध्यक्ष डॉ.सुनिल नरवाडे हे होते. या सत्रात डॉ.अशोक राजेशिके यांनी "Markets and merchants in the 17th Century Maharashtra: an Observation" या विषयावर आपला शोध निबंध वाचला. डॉ.सर्जेराव भामरे यांनी "छत्रपती शिवाजी महाराजाचे व्यापार व चलन संबंधीचे धोरण"या विषयावर आपला शोध निबंध वाचला. डॉ.राजेंद्र धाये यांनी "छत्रपती शिवाजी महाराजांचे सतराव्या शतकातील कृषी विषयक धोरण" या विषयावर आपला शोध निबंध वाचला. डॉ.आर .पी भामरे यांनी सतराव्या शतकातील कृषक प्रधान व्यवस्था या विषयावर आपला शोध निबंध वाचला.

पाचवे सत्र छत्रपती शिवाजी महाराज, समाज, स्मारके आणि इतर असे होते.या सत्राचे अध्यक्ष अब्बदुल गनी इमारतवाले हे होते.या सत्रात सौ. पुष्पा गायकवाड यांनी "छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या सामाजिक संघर्षाचे ऐतिहासिक विश्लेषण" या विषयावर आपला शोध निबंध वाचला.डॉ. बाळासाहेब केंदळे यांनी "Vatan"at village and PARGANA Level and Political Economy of Seventeenth Century Maharashtra" या विषयावर आपला शोध निबंध वाचला. डॉ.सुरेश मिश्रा, श्री.सतिश कदम यांनी देखील शोध निबंध वाचन केले.

या दोन दिवसीय राष्ट्रीय परिषदेचा समारोप डॉ.सुरेश गायकवाड (संचालक विद्यार्थी कल्याण विभाग) यांच्या अध्यक्षेखाली पार पडला. या समारोपाचे अध्यक्ष जम्मू विद्यापीठाचे डॉ.जिगर मोहम्मद हे होते. या दोन दिवसीय परिषदेचे सूत्र संचालन श्री. विकास कुमार यांनी केले तर परिषदेला आलेल्या सर्व इतिहास संशोधकाचे आभार छत्रपती शिवाजी महाराज अध्यासन केंद्राचे संचालक डॉ. नीरज साळुंखे यांनी मानले.

या राष्ट्रीय परिषदेला इतिहासाच्या संशोधकांनी एकूण ५० शोध निबंध पाठविले होते. या शोध निबंधांपैकी काही शोध निबंध हे वगळण्यात आले तर काही फक्त कार्यक्रमपत्रिकेत समाविष्ट करण्यात आले. ज्या संशोधकांनी मेहनत घेऊन दर्जेदार शोध निबंध लिहिला अशाच संशोधकाला त्यांचा शोध निबंध वाचण्यासाठी वेळ देण्यात आला. या परिषदेला संपूर्ण भारतातून २०० इतिहास संशोधक विद्यार्थी व प्राध्यापक उपस्थित होते.

छत्रपती शिवाजी महाराज अध्यासन केंद्राच्या वतीने २०१०-११ या शैक्षणिक वर्षात Certificate Course in Modi Studies हा अभ्यासक्रम सुरु करण्यात येत आहे.या अभ्यासक्रमाला मान्यता मिळालेली आहे.या अभ्यासक्रमासाठी कोणत्याही शाखेतील पदवीधर असणे आवश्यक आहे. तसेच इतिहास प्रेमी,महाविद्यालयातील इतिहासाचे प्राध्यापक,विद्यार्थी,मध्ययुगातील मराठा इतिहासावर आवड आसणा-या सर्वांना या अभ्यासक्रमात प्रवेश देण्यात येईल.हा अभ्यासक्रम सत्र पध्दतीने असेल, त्यासाठी १२०० रु फी असेल.

आपला विश्वासू

डॉ.साळुंखे एन.ए.
संचालक